

Pásztázó mikroszkópiás módszerek

- Pásztázó alagútmikroszkóp, Scanning tunneling microscope, STM
- Pásztázó elektrokémiai mikroszkóp, Scanning electrochemical microscopy, SECM (1986)
- pásztázó közeli mező optikai mikroszkópia, Near-field scanning optical microscope, NSOM/SNOM (1984)
- Atomerő mikroszkóp, Atomic force microscopy, AFM (1982)

Atomerő mikroszkóp speciális változatai:

- Conductive atomic force microscopy , C-AFM
- Electrostatic force microscopy, EFM
- Kelvin probe force microscopy, KPFM
- Magnetic force microscope, MFM
- Scanning capacitance microscopy, SCM

Scanning Tunneling Microscope (STM), Gerd Binnig és Heinrich Rohrer, 1981

Ernst Ruska, Pásztázó elektron mikroszkóp, 1933

1986 Fizikai Nobel díj

A működéséhez megoldandó problémák

1. Kis méretű szonda / tű
  - felbontást meghatározza a tű mérete: nm-es tű
2. A tű mozgása nagy felbontással
  - felbontást meghatározza a pozicionálás pontossága: nm pozicionálás
3. A tű és a vizsgált felület között fellépő kölcsönhatás mérése

A működéséhez megoldandó problémák

1. **Kis méretű szonda / tű**
  - felbontást meghatározza a tű mérete: nm-es tű
2. A tű mozgása nagy felbontással
  - felbontást meghatározza a pozicionálás pontossága: nm pozicionálás
3. A tű és a vizsgált felület között fellépő kölcsönhatás mérése

Tűszonda Cantilever

A felbontást meghatározó másik tényező a tűszonda mérete.
Előállításuk mikro-elektromechanikai technológiával (**MEMS**) történik, szilíciumból.

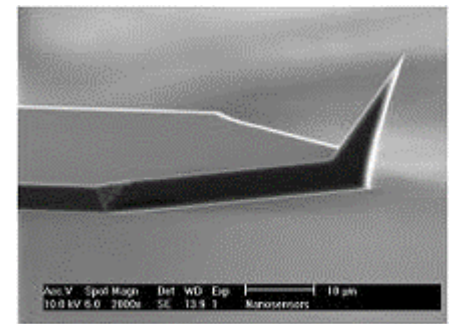
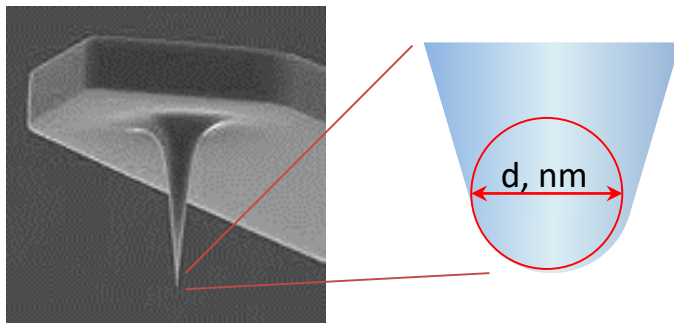
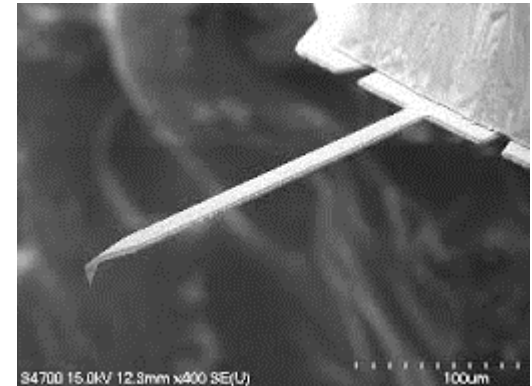
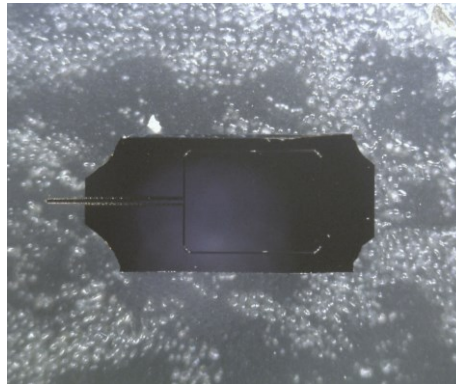
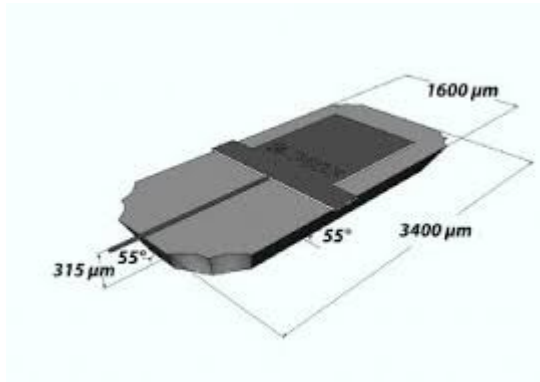

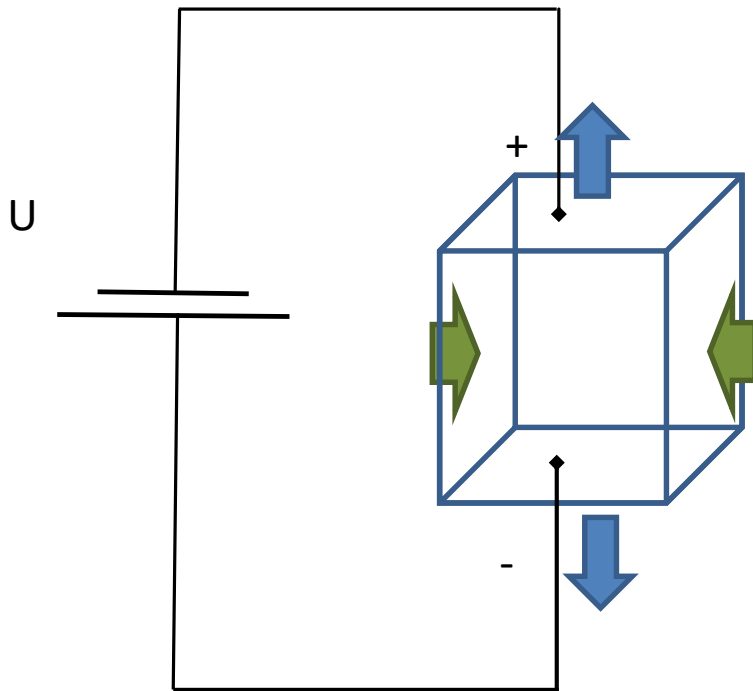
Fig.: NANOSENSORS™ AdvancedTEC™ AFM tip

A tűszonda mérete (d) 2-200 nm között változik a típustól függően.

A működéséhez megoldandó problémák

1. Kis méretű szonda / tű
  - felbontást meghatározza a tű mérete: nm-es tű
2. **A tű mozgatása nagy felbontással**
  - **felbontást meghatározza a pozicionálás pontossága: nm pozicionálás**
3. A tű és a vizsgált felület között fellépő kölcsönhatás mérése

Piezomotoros aktuátorok

Elektrostrikió

Elektromos feszültséggel
arányos mértékű alakváltozás

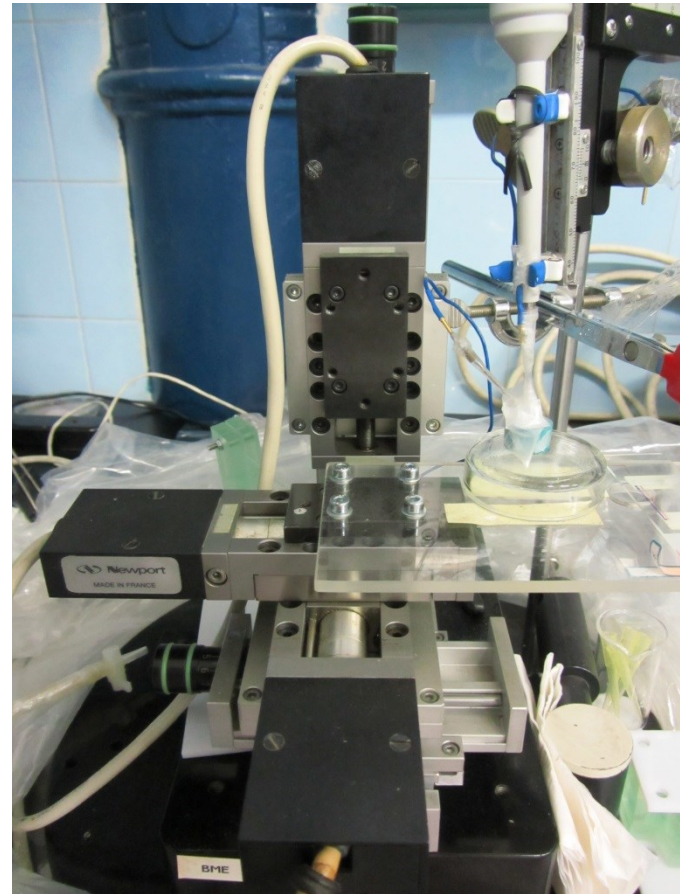
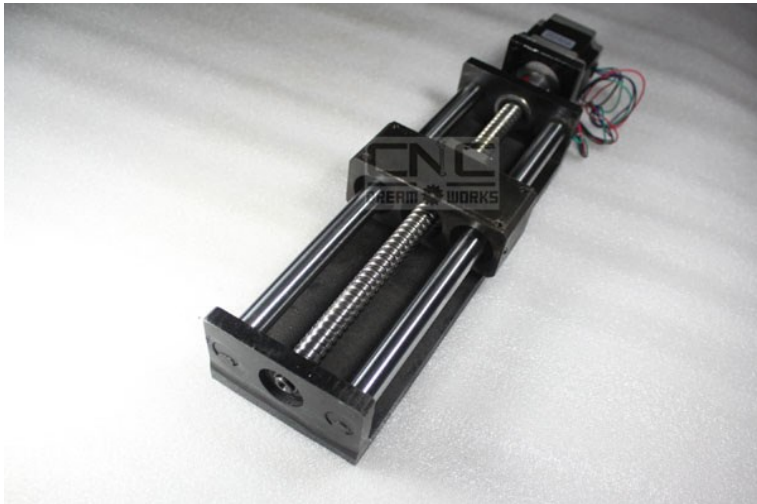
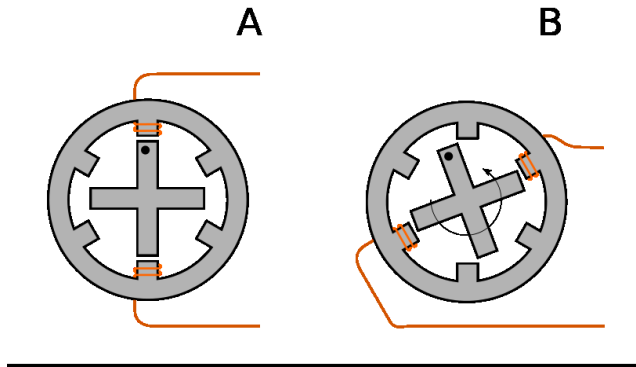
Piezoelektromos anyagok

- Kvarc
- Turmalin
- Rochelle –só (kálium-nátrium-tartarát)
- Topáz
- Aluminnium nitrid (AlN)
- ZnO
- Polyvinylidene fluoride PVDF

piezoelektromosság

Alakváltozás hatására kialakuló
elektromos feszültség

Léptetőmotoros aktuátor

Pozicionálás, aktuátorok

A felbontást meghatározó egyik tényező a tűszondát pozicionáló rendszer geometriai felbontó képessége. Ezért cél a nanométernél pontosabb mozgató rendszer.

Léptetőmotoros aktuátorok

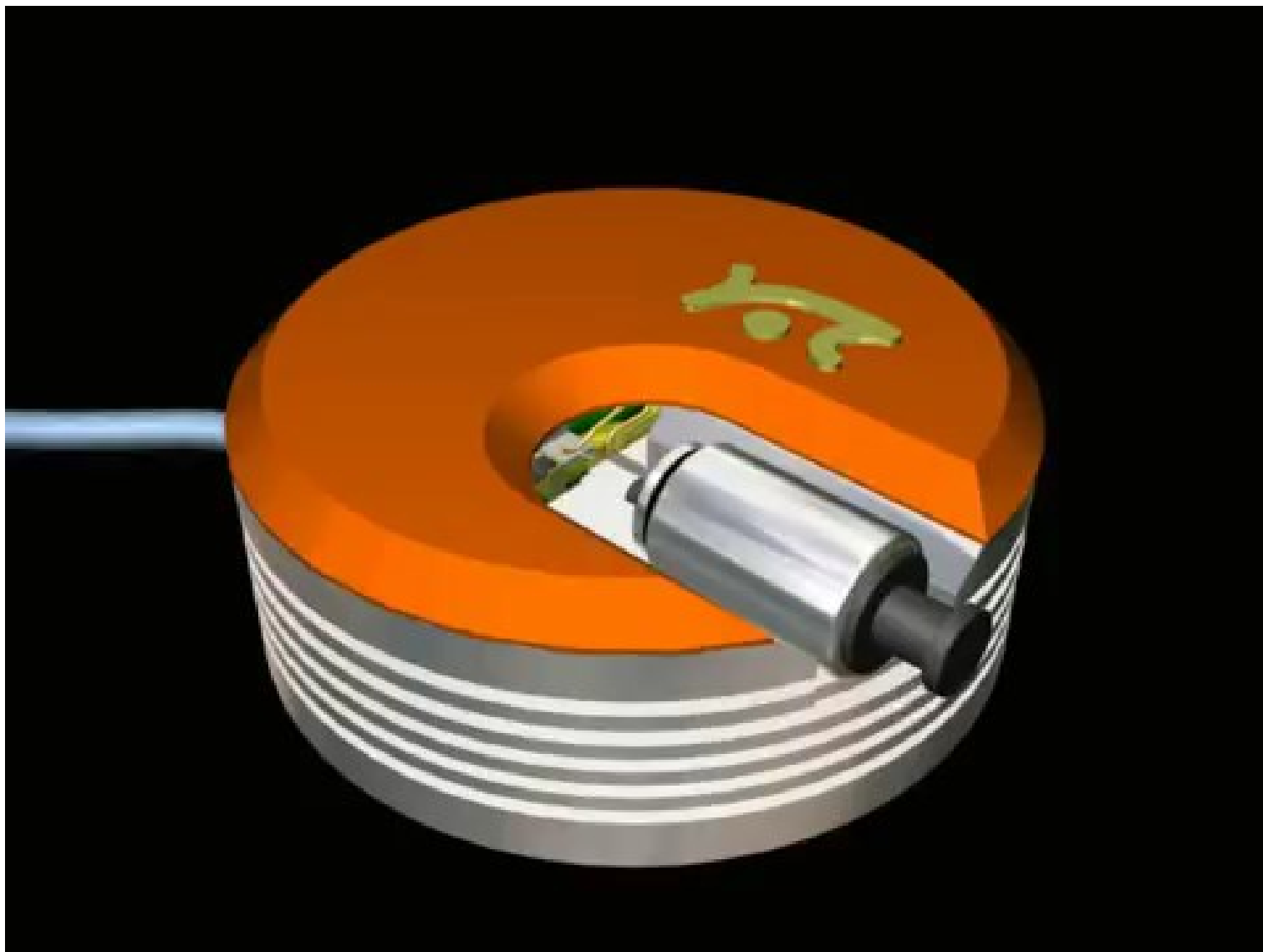
- A maximális úthossz nincs limitálva
- Kisebb precizitás

Piezomotoros aktuátorok

- Limitált maximális úthossz ($\sim 100 \mu\text{m}$)
- Nagy precizitás (nanométernél pontosabb pozicionálás)

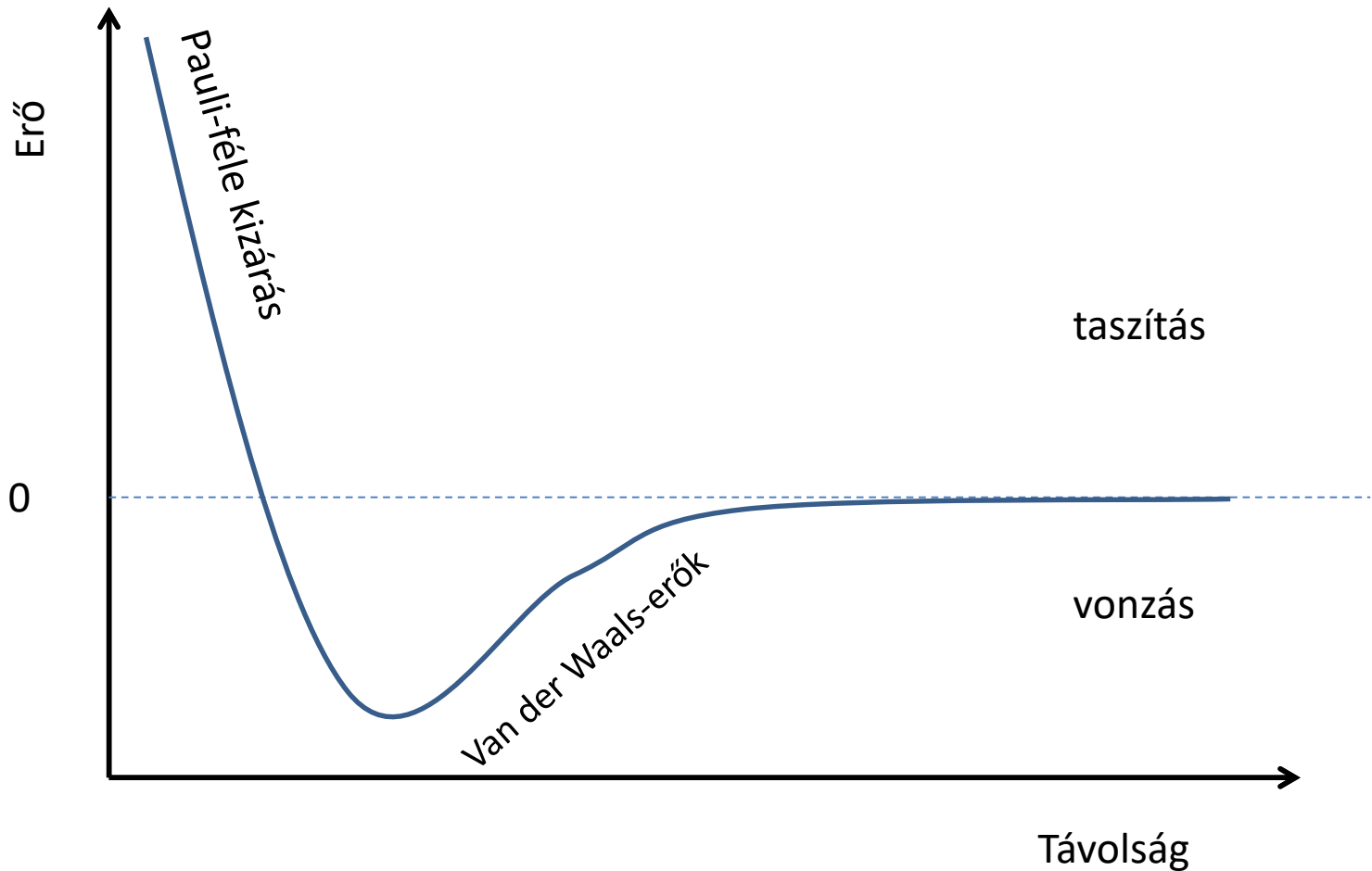
Pásztázó alagútmikroszkóp, Scanning tunneling microscope, STM

A működéséhez megoldandó problémák

1. Kis méretű szonda / tű
  - felbontást meghatározza a tű mérete: nm-es tű
2. A tű mozgatása nagy felbontással
  - felbontást meghatározza a pozicionálás pontossága: nm pozicionálás
3. **A tű és a vizsgált felület között fellépő erő mérése**

Erő(távolság) függvény

Lennard-Jones potenciál görbe

Molekuláris erők

Atom között fellépő vonzó vagy taszító, nN nagyságrendű erőket kell mérni!

A kémiai kötések erő állandóinak nagyságrendje.

Kovalens kötés: 1-3 nN

Ionos kötés: 0,1-5 nN

Másodrendű kötések: <0,1 nN

Streptavidin-avidin: 250 pN

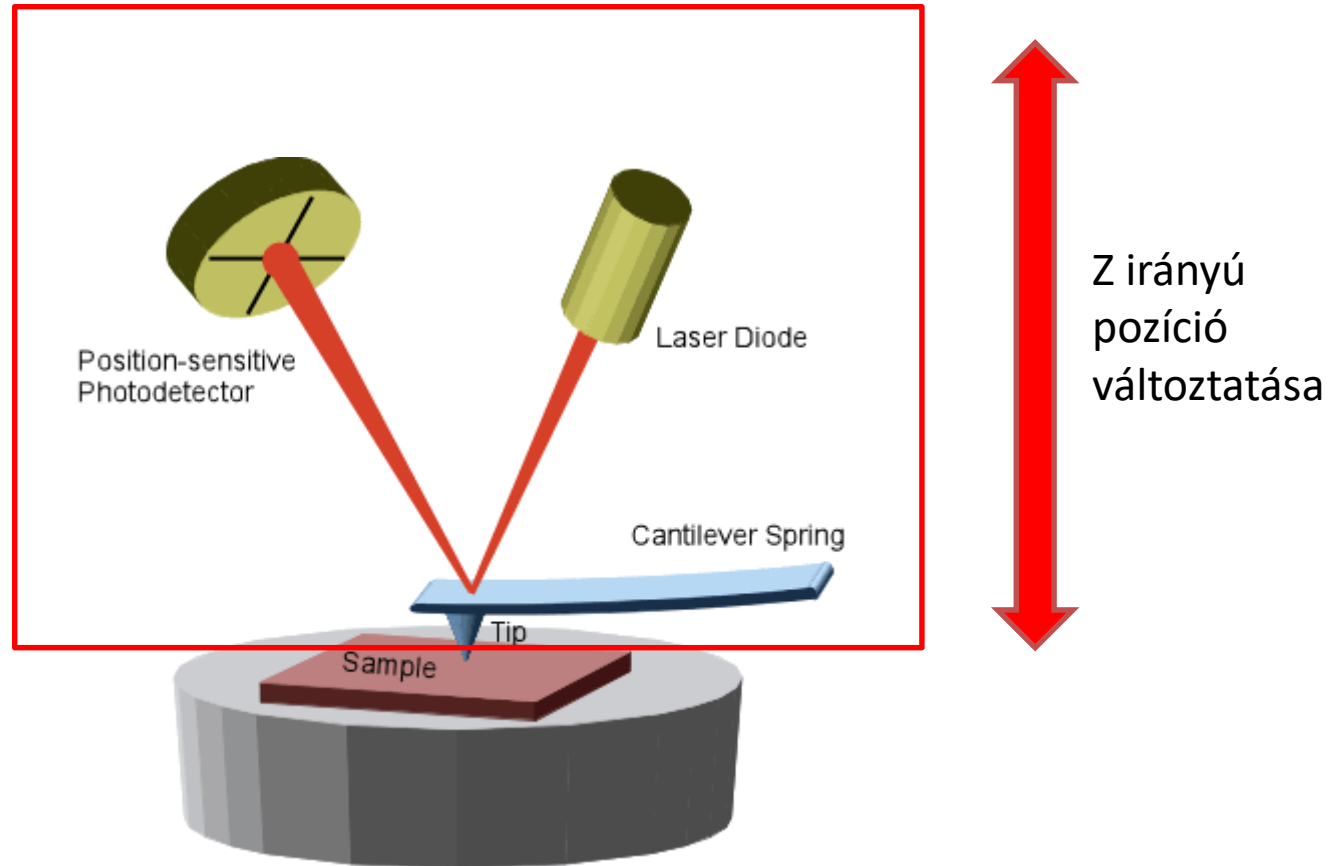
DNS bázisok közötti:

adenin-timin: 9 pN

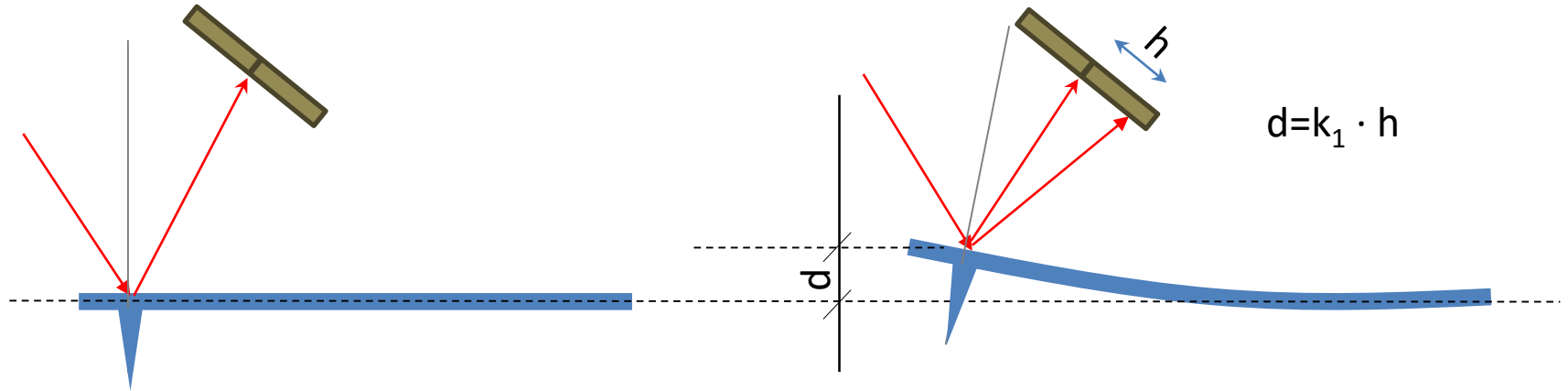
guanin-citozin: 20 pN

Az AFM tű és a felület között
0-10 nN erőt használunk a
felvételek elkészítése közben.

A cantilever deformációjának detektálása

A **pozicionáló** egyszerre mozgatja a detektort, fényforrást és a cantilever-t

AFM Cantilever

Shape	Beam
Force Constant (k)	0.2 N/m (0.07 - 0.4 N/m)
Resonance Frequency	13 kHz (9 - 17 kHz)
Length	450 μm (440 - 460 μm)
Width	50 μm (45 - 55 μm)
Thickness	2 μm (1 - 3 μm)

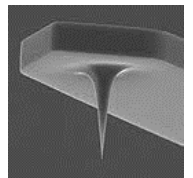
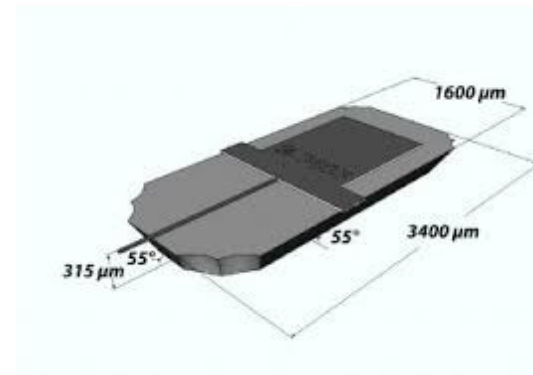
AFM Tip

Shape	Height	Setback	Radius
Rotated	17 μm (15 - 19 μm)*	15 μm (10 - 20 μm)*	< 10 nm

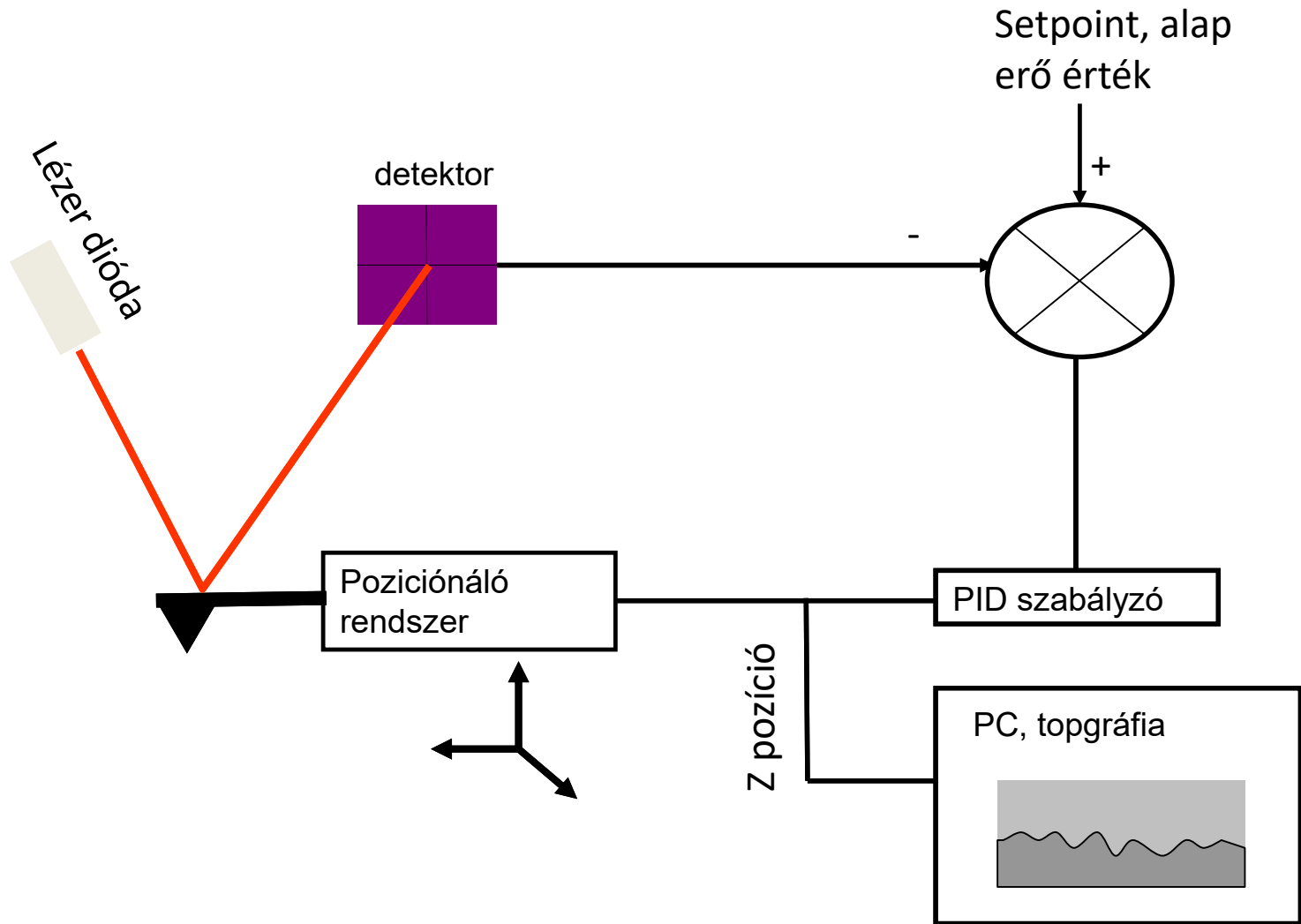
$$F = k \cdot d$$

$$d = F / k = 10 \text{ nN} / 0,2 \text{ N/m} = 20 \text{ nm}$$

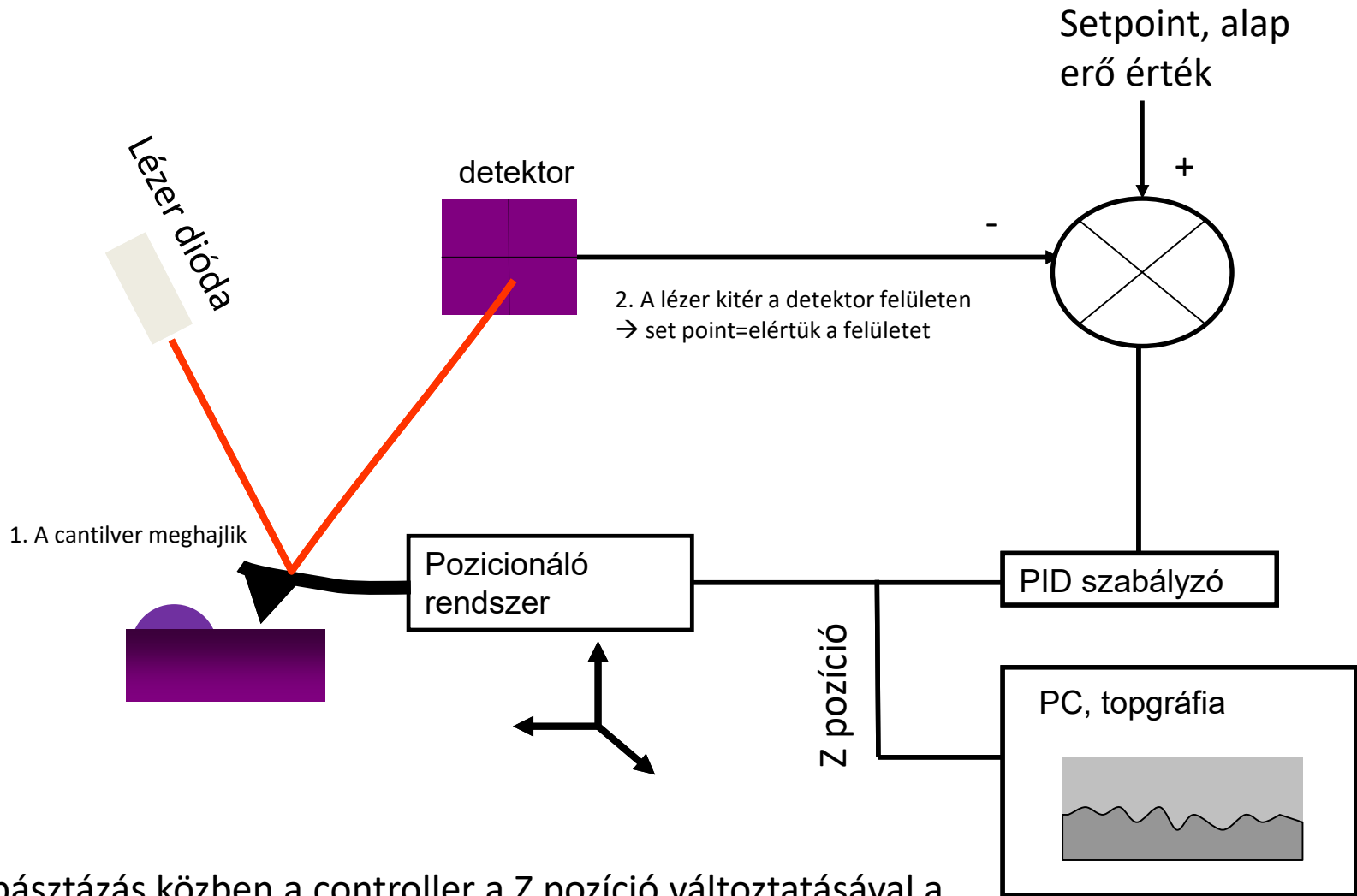
$d \ll h$ → mérhető tartomány

Az AFM szabályzási köre

Levegőben, $F = 0$

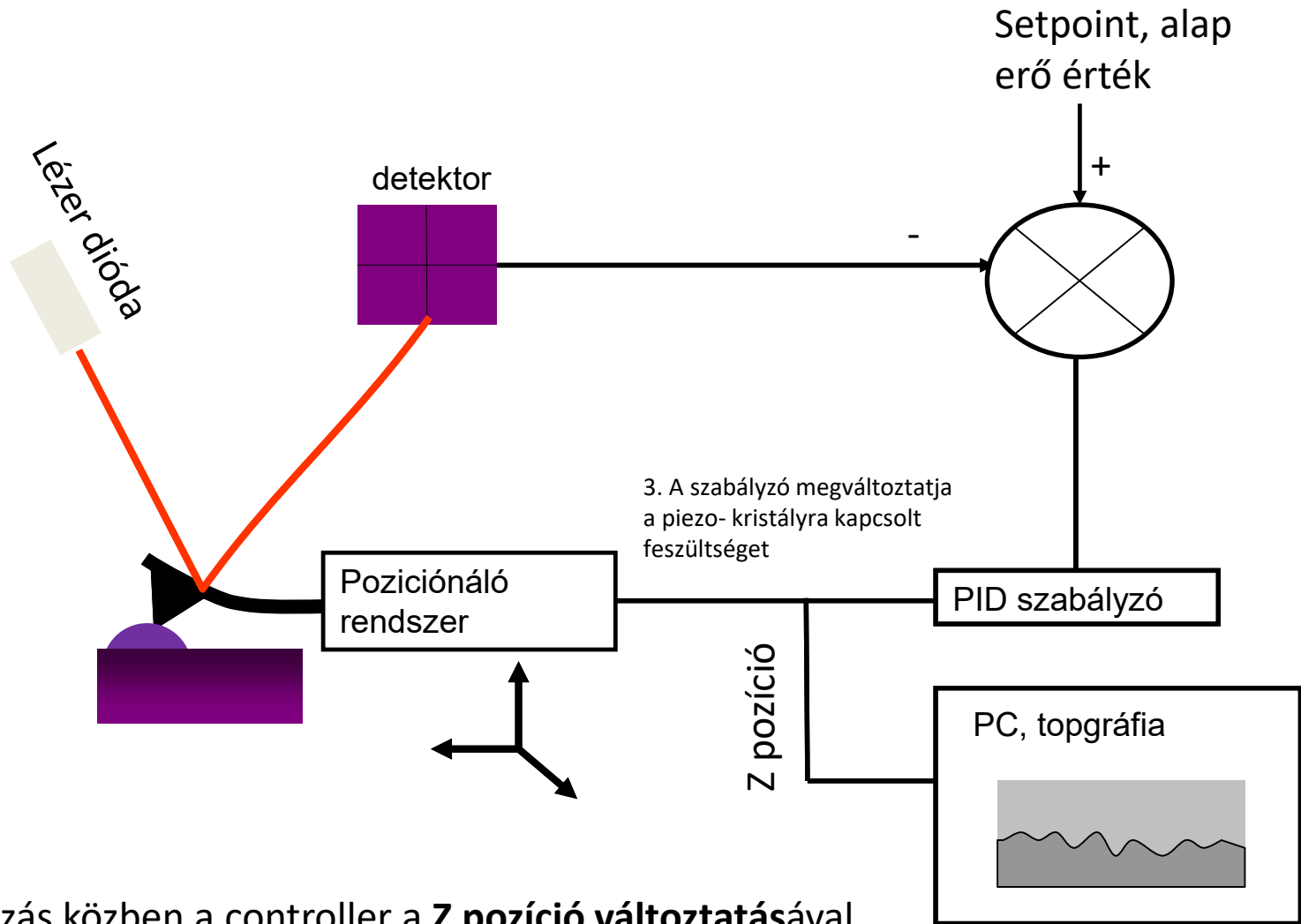

A pásztázás közben a controller a Z pozíció változtatásával a felülettől állandó távolságra tarja a csúcsot. **Az erő értéke állandó** a kép készítése közben.

Felszínen, F = alap erő értékkel

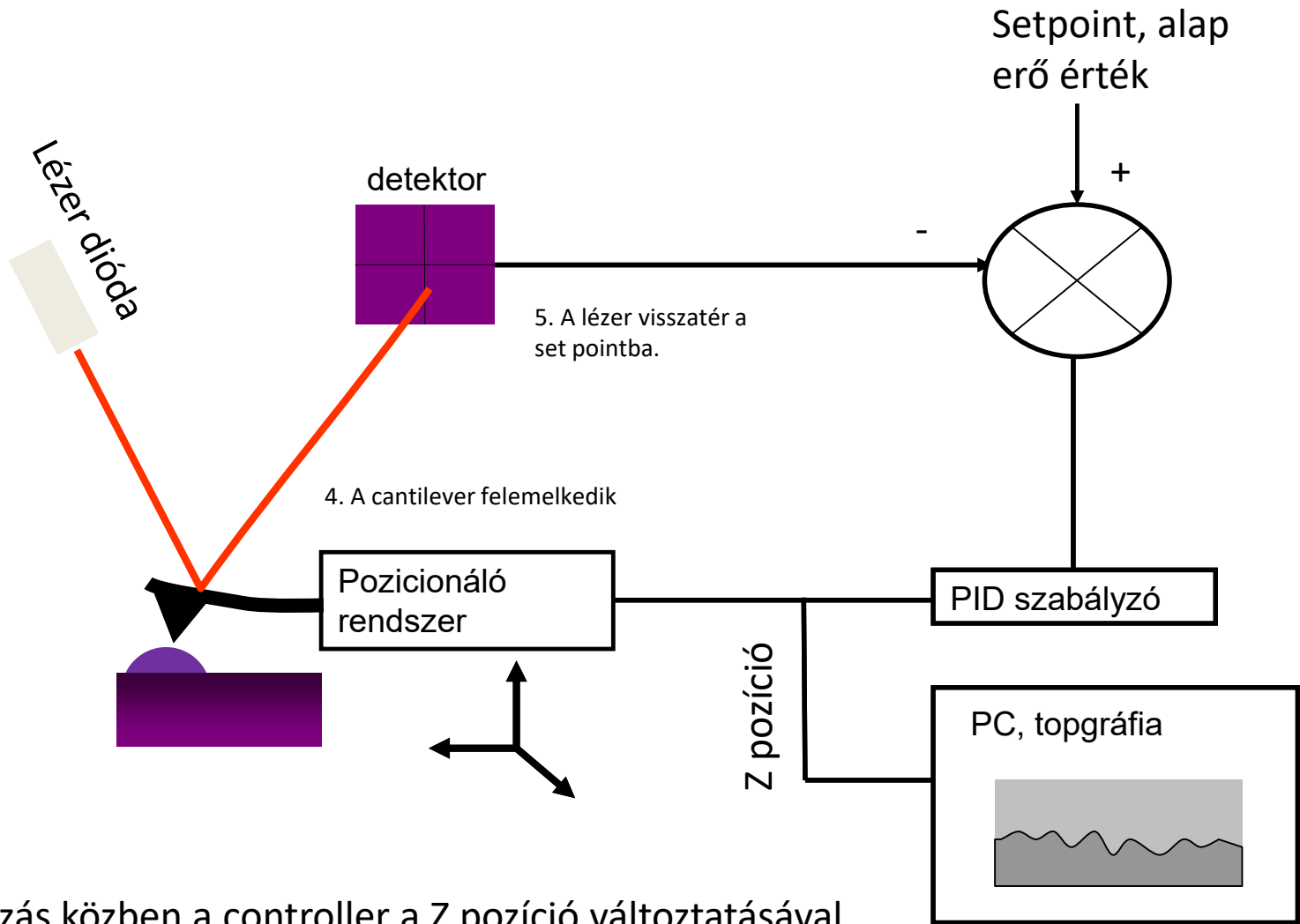

Az AFM szabályzási köre

A pásztázás közben a controller a **Z pozíció változtatásával** a felülettől állandó távolságra tarja a csúcsot. Az erő értéke állandó a kép készítése közben.

F > alap erő értéknél, beavatkozás szükséges

A pásztázás közben a controller a Z pozíció változtatásával a felülettől állandó távolságra tarja a csúcsot. Az **erő értéke állandó** a kép készítése közben.

Beavatkozás után (csúcs megemelve), F = setpoint

A mértjelre rakodó zaj forrásai

A felbontást, képminőséget meghatározó harmadik tényező a zaj.

A mérést terhelő zaj forrásai:

- Mechanikus rezgés
- Légmozgás és akusztikus zaj
- Az elektronikus áramkörök zaja
- A fotódetektor és a lézerdióda zaja
- Elektromágneses zaj
- A cantilever termikus rezgése

Zaj csökkentése:

- Rezgésmentes asztal
- Zárt, hangszigetelt munka tér
- Faraday kalitka, termosztált tér

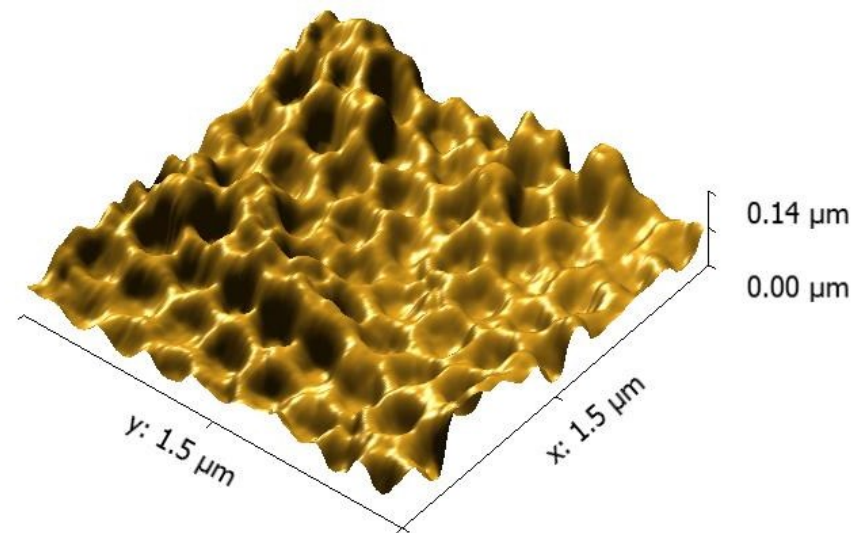
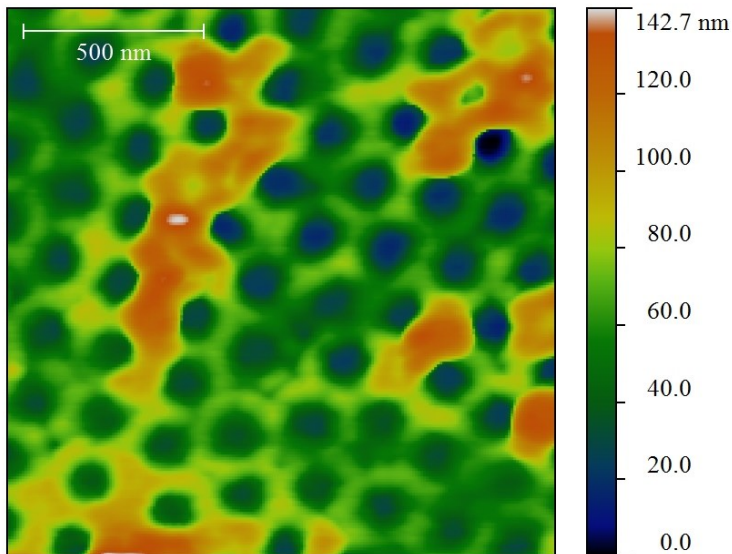
Mi a cél?

Milyen mértékben éri meg fáradozni vele?

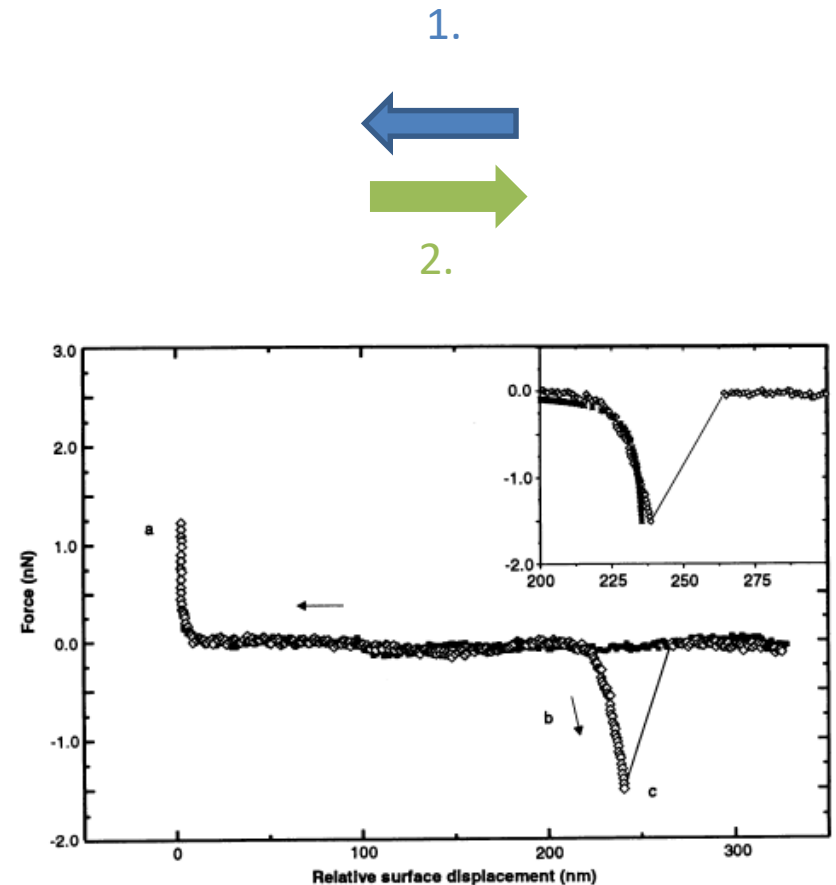
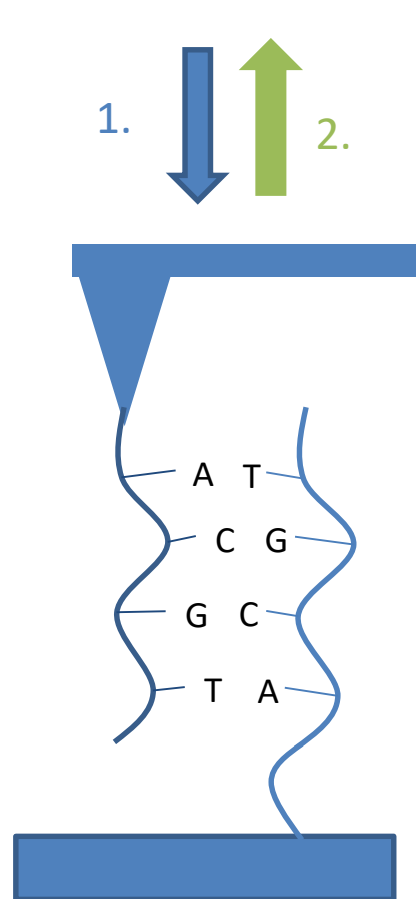
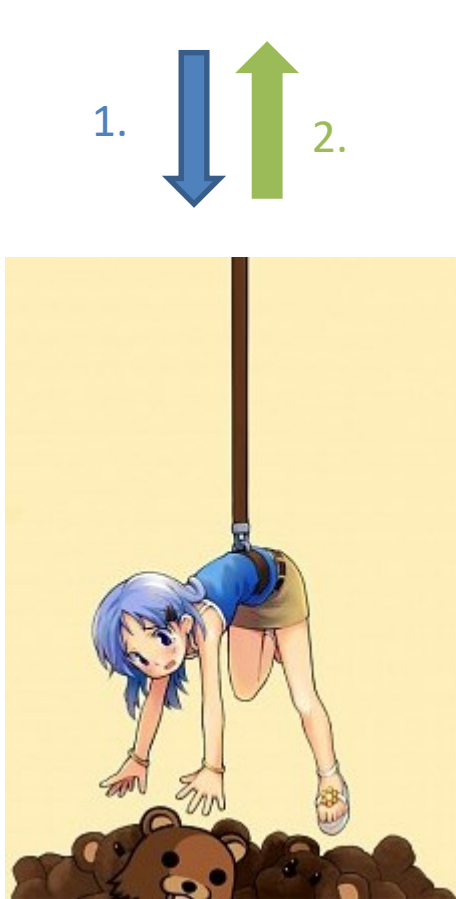
AFM kép, a felület topográfiája

Az X, Y sík pásztázása közben a felület és a tűszonda közötti erő állandó értéken tartásához szükséges a Z irányú elmozdulást ábrázoljuk az X, Y pozíciók függvényében.

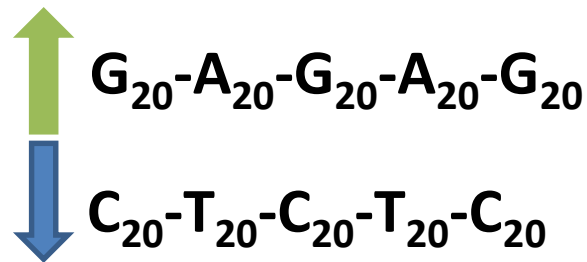
A topográfián túl – egyéb lehetőségek

Molekulák közötti kötések erejének közvetlen mérése

Direct Measurement of the Forces Between Complementary Strands Of DNA, Science, Vol 266, 1994

Komplementer DNS szálak szétválasztása.

Adenin - Timin 2 hidrogénkötés
Citozin - Guanin 3 hidrogénkötés

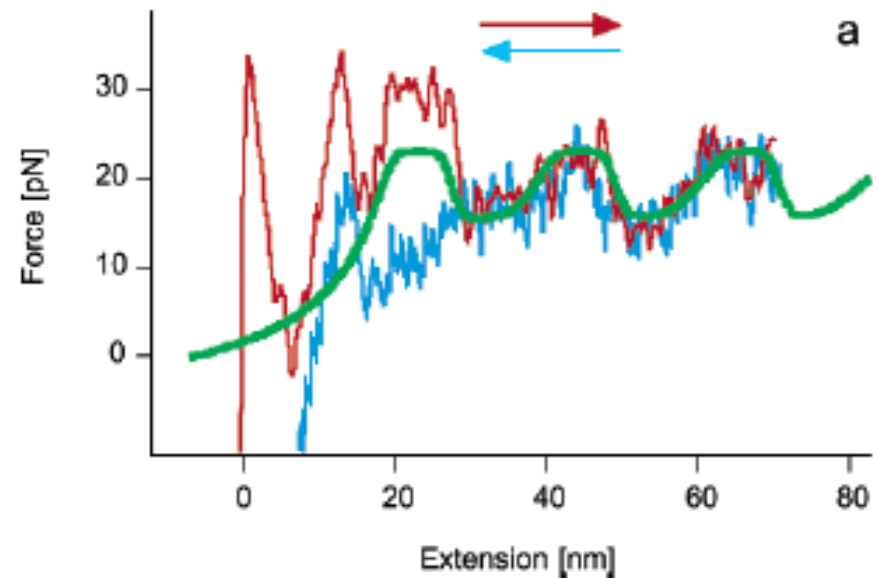
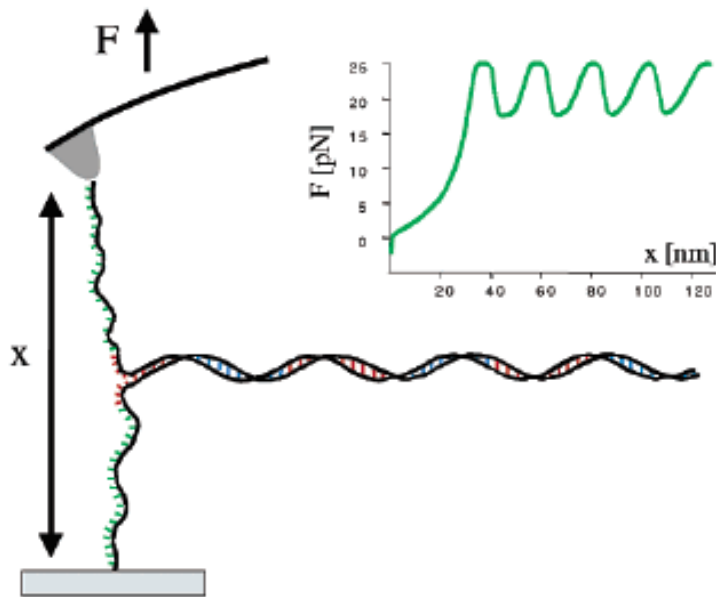
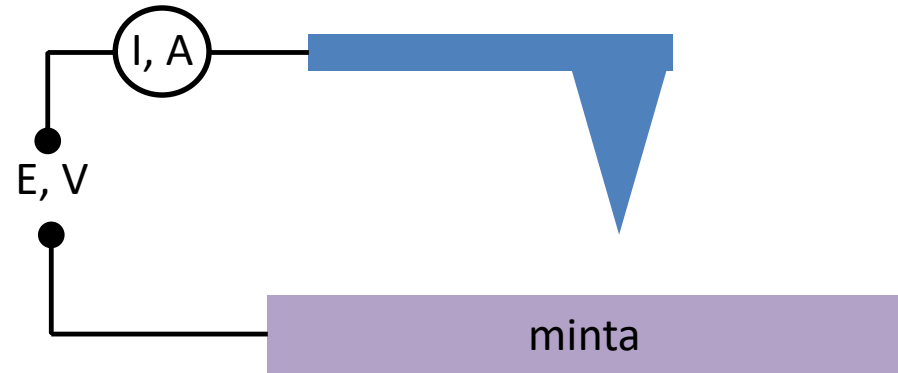
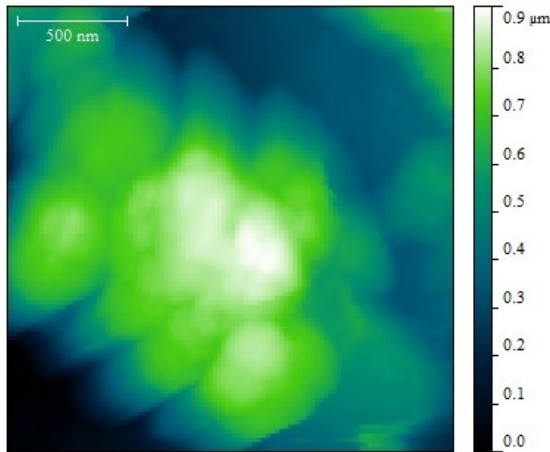

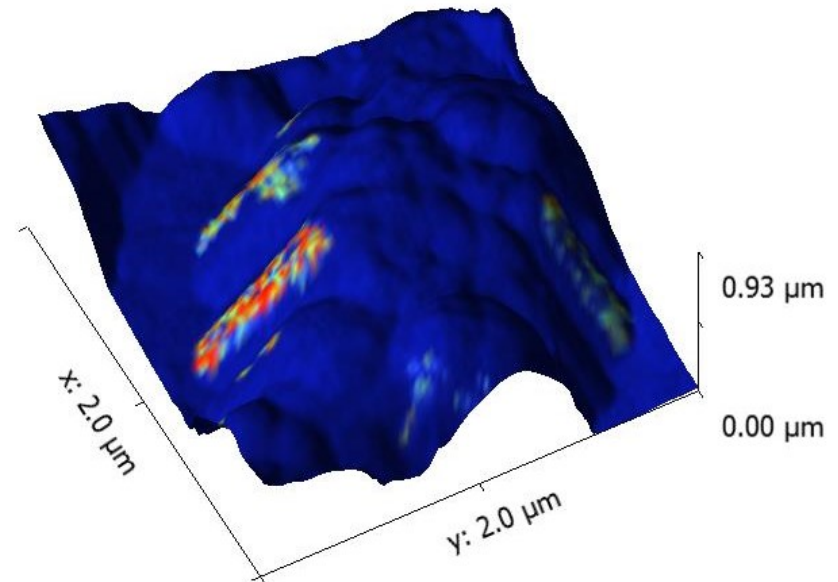
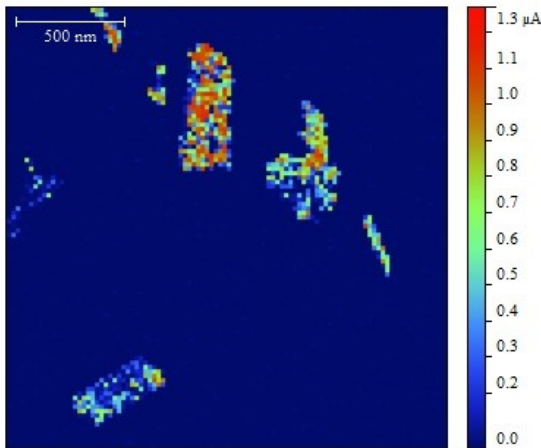
Figure 1. Complementary DNA oligonucleotides are chemically attached to an AFM tip and a glass surface. As the tip is brought in contact with the surface a double strand forms, which can subsequently be unfolded upon retraction of the tip.

Vezetőképesség mérő AFM, Conductive AFM

Domborzat

Áram térkép

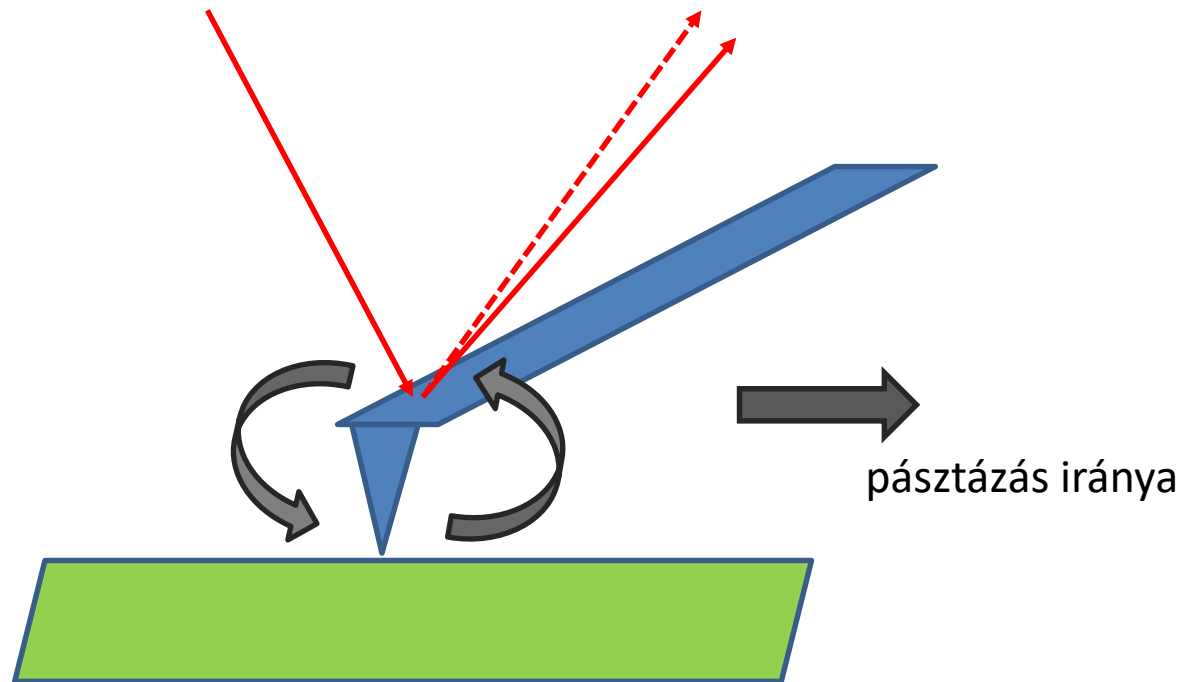
A felület lokális vezetőképességét méri a domborzattal meghatározása közben. A kontakt üzemmódú pásztázás közben állandó feszültséget kapcsol a tű és a céltárgy közé és a hely függvényében rögzíti az áramot.

Súrlódási erő, Lateral Force Microscopy

A felület és a tűszonda között súrlódási tényező változását térképezzük fel a hely függvényében.

Az anyagi minőségtől is függ!

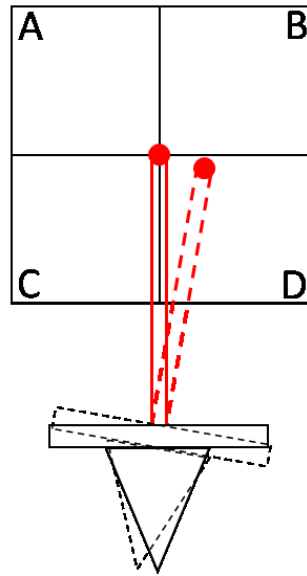
A cantilever elcsavarodik a súrlódási erő következtében, amit a helyérzékeny detektor megkülönböztet a Z irányú elmozdulástól (a cantilever elhajlik).

Súrlódási erő, Lateral Force Microscopy

A cantilever elcsavarodik a súrlódási erő következtében, amit a helyérzékes detektor megkülönböztet a Z irányú elmozdulástól.

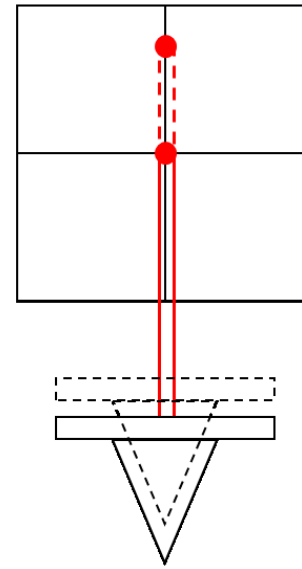
Csavarodás

Súrlódási erő

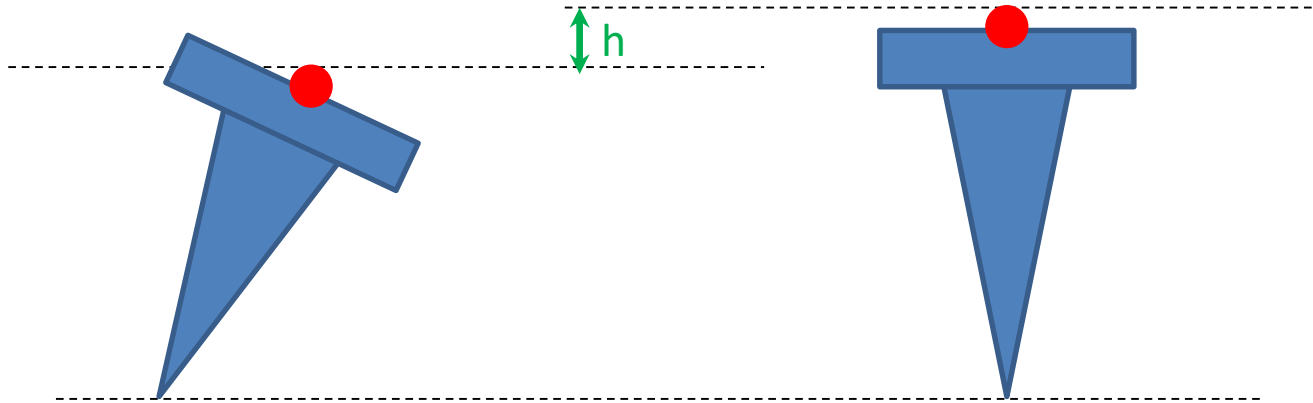

Z irányú kitérés

Domborzat

A csúcs megdőlése a képen virtuális mélyedés megjelenésével jár.

felület

A lézer vissza-
verődésének helye

Nagy súrlódási
tényező

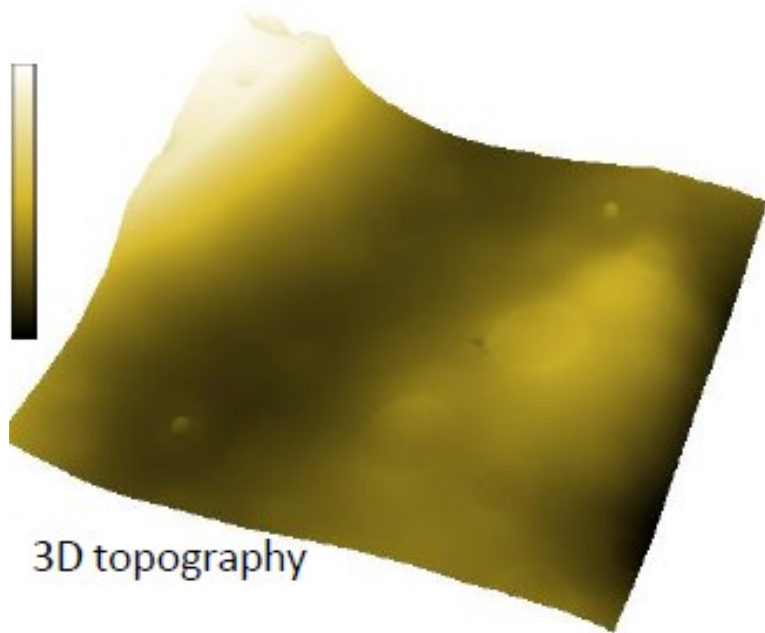
AFM-mel a felület
mentén mért profil

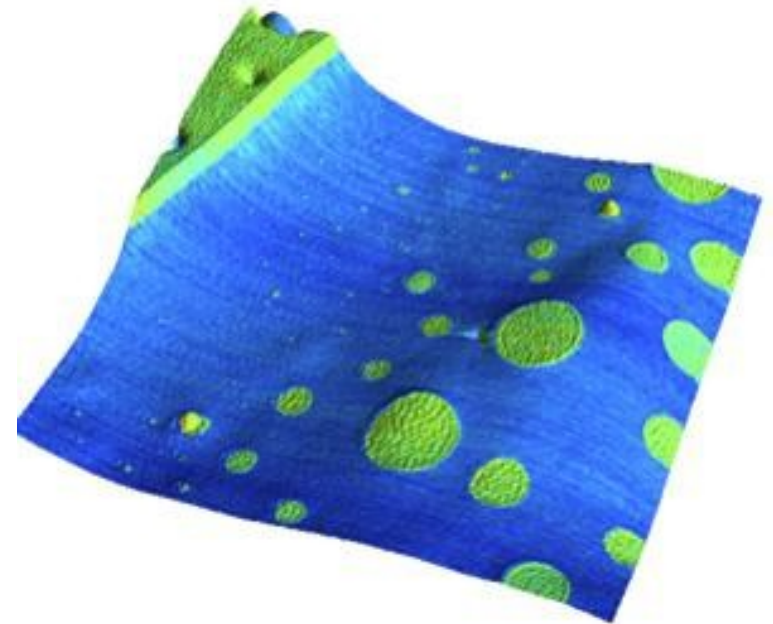
Alacsony súrlódási
tényező

Súrlódási erő mikroszkópiás kép polisztirén polibutadién blokk-kopolimerről.

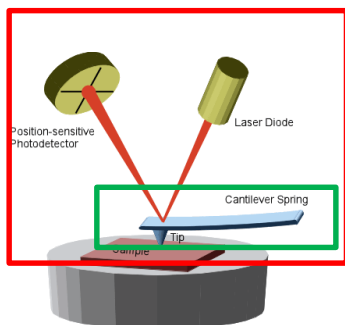
A domborzat 3D ábrázolása

3D domborzat és a színekkel jelölt az eltérő súrlódási tényezőjú területek.

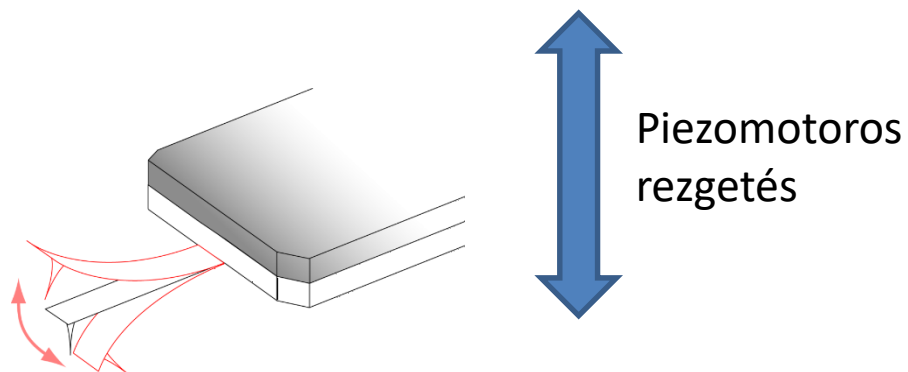

Dinamikus vagy Tapping mode

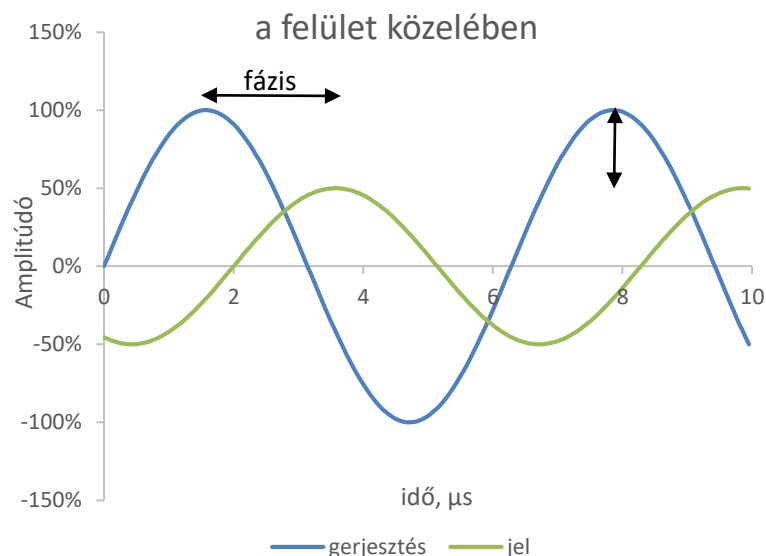
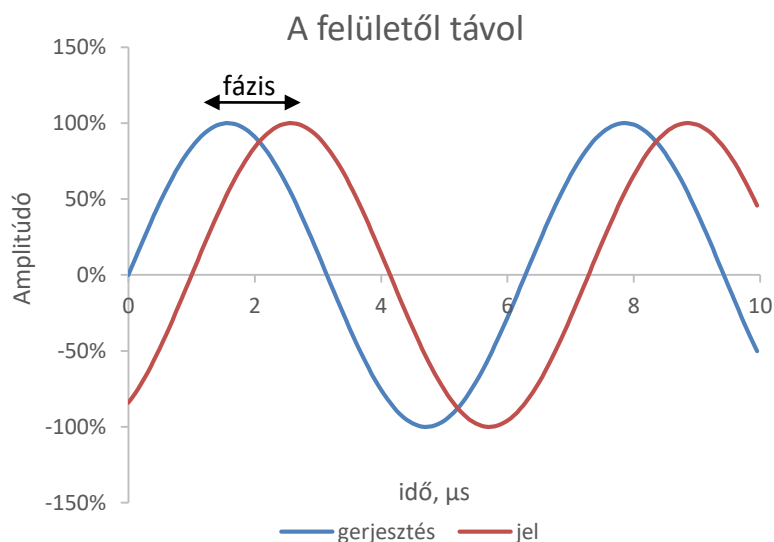

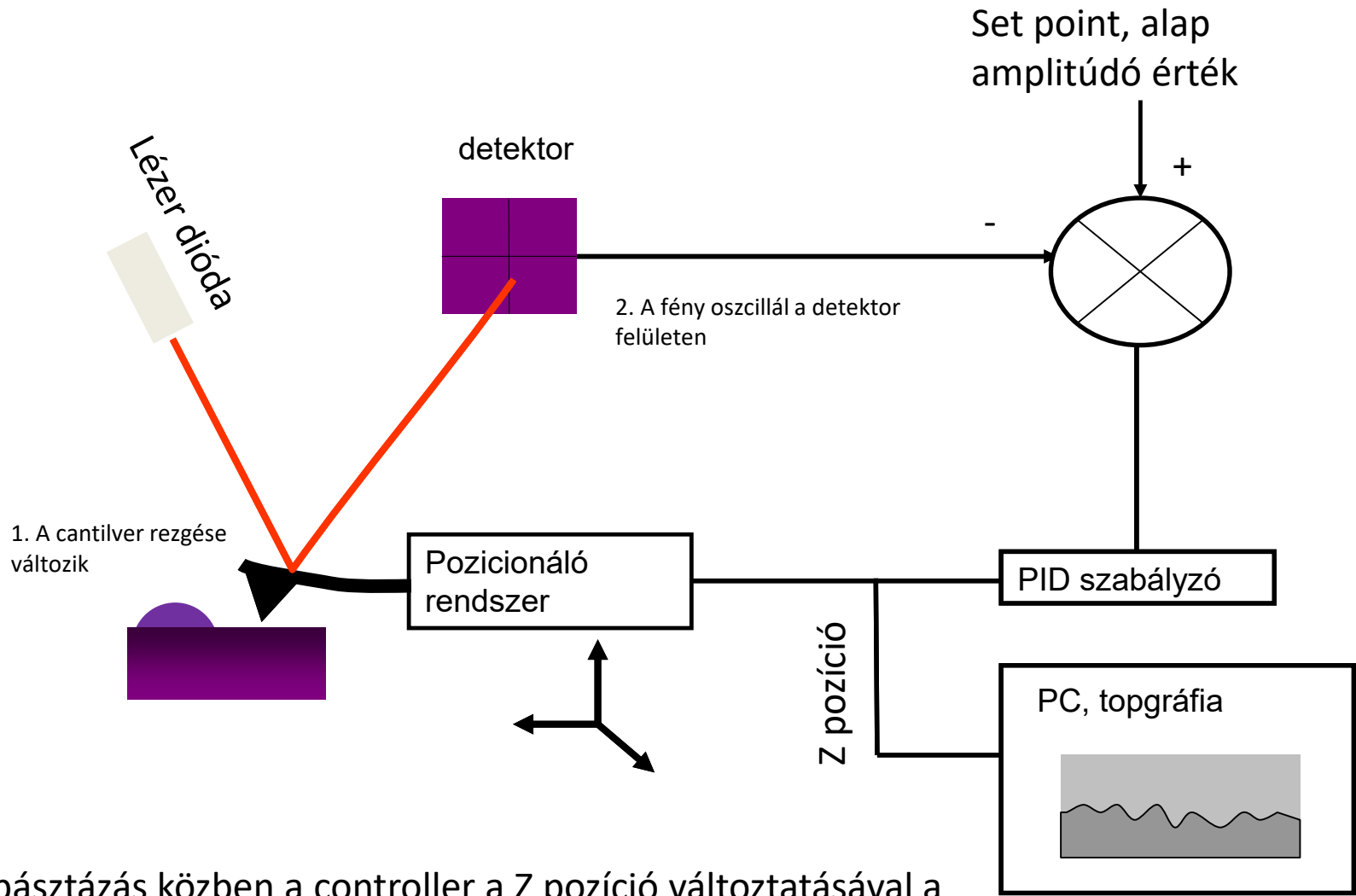
Pozicionálás
3 piezó., x,y,z

Rezgetés
(4. piezó.)

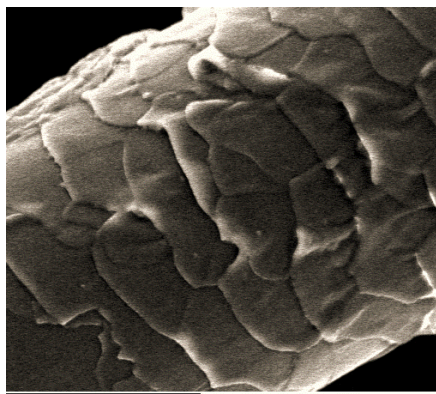
Piezomotoros
rezgetés

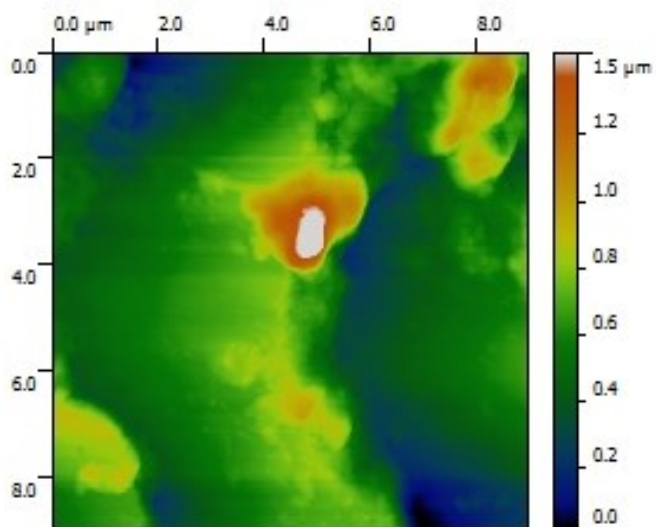

A pásztázás közben a controller a Z pozíció változtatásával a felülettől állandó távolságra tarja a csúcsot. Az **amplitúdó értéke állandó** a kép készítése közben.

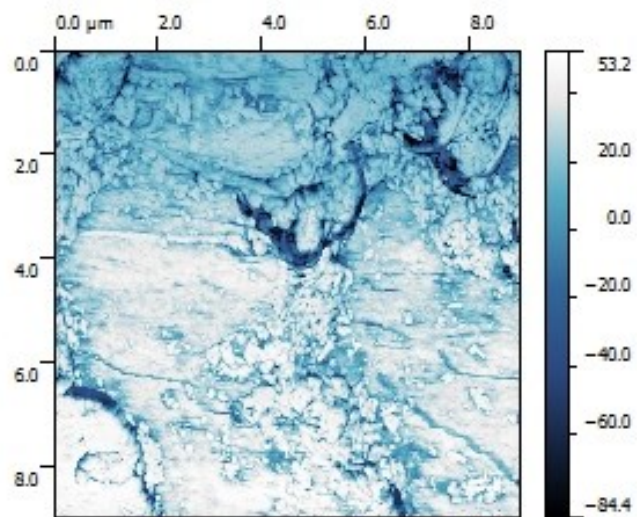
A felszínen, amplitúdó = setpoint

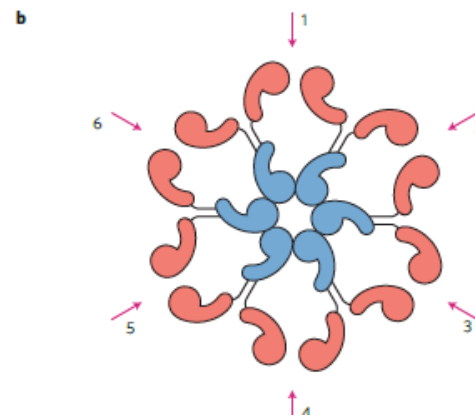
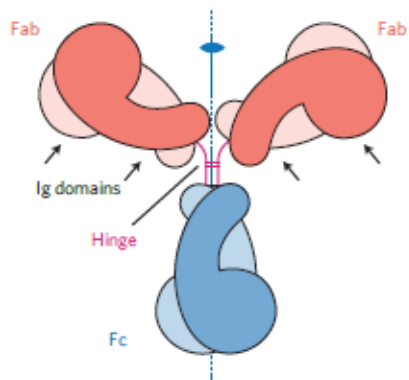
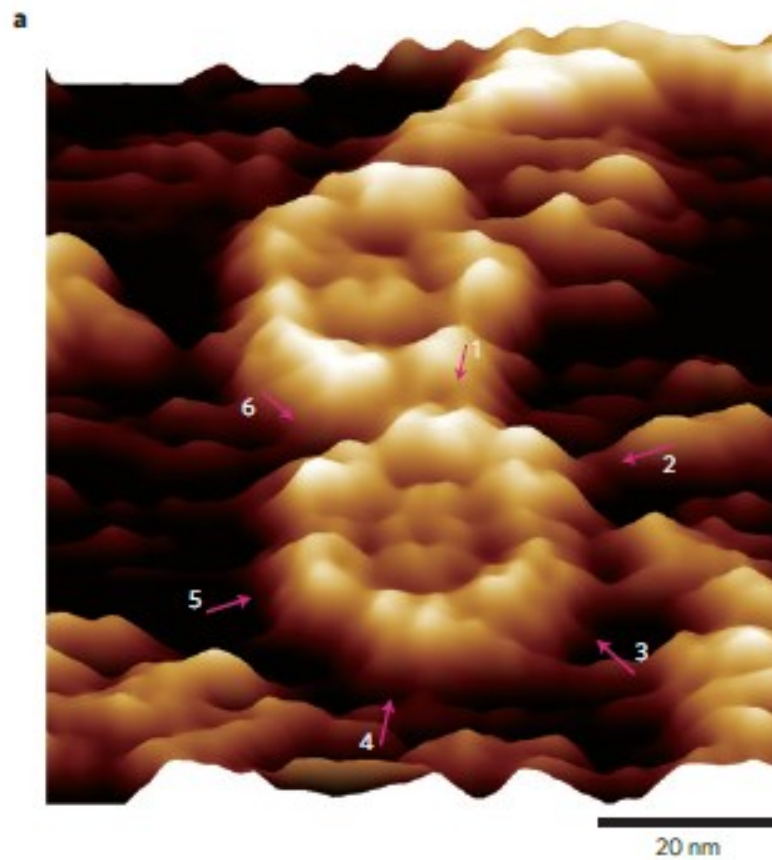
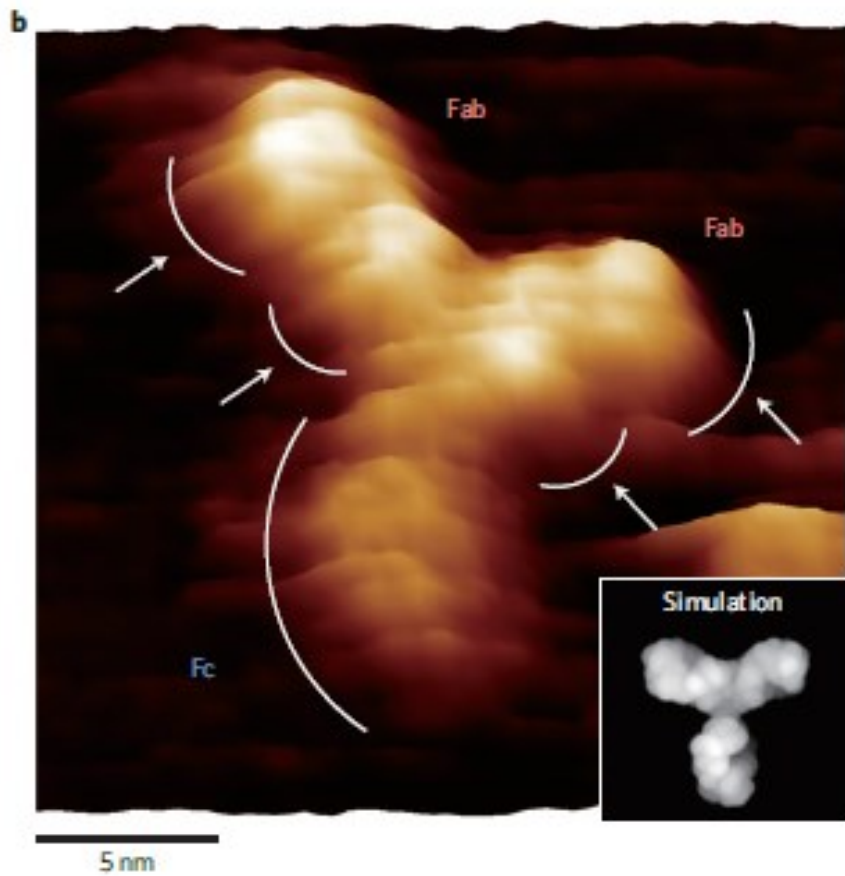
Pásztázó elektron
mikroszkóp felvétel

AFM, topográfia

AFM, fázis térkép

Az AFM mérés típusa

Dinamikus (Tapping mode)

A mérőcsúcs oszcilláló mozgást végez a felületre merőleges irányban

A kontroller állandó amplitúdót tart pásztázás alatt.

- Fázis térkép
- Peak force módszer

Kontakt (Contact mode)

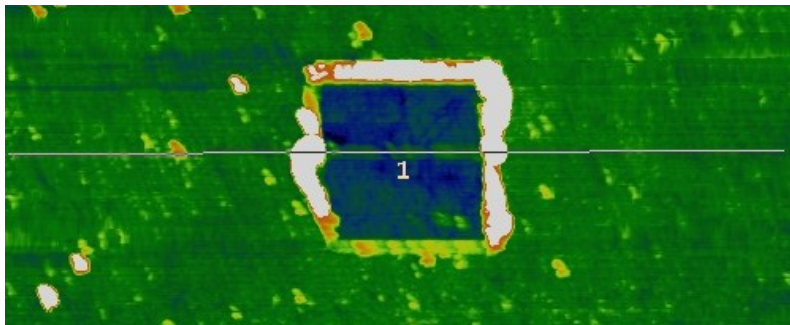
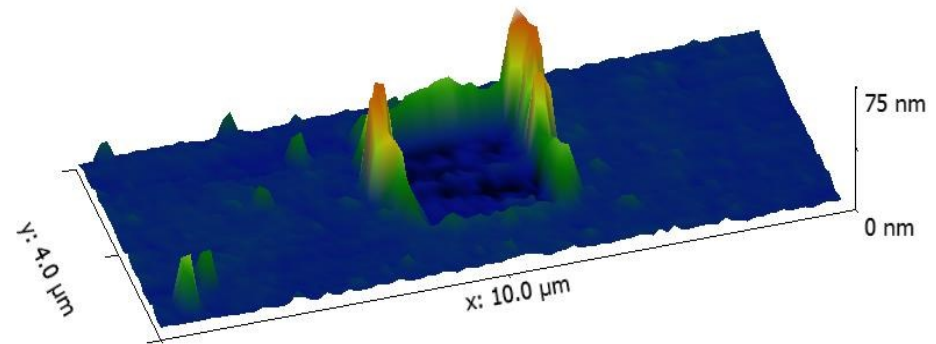
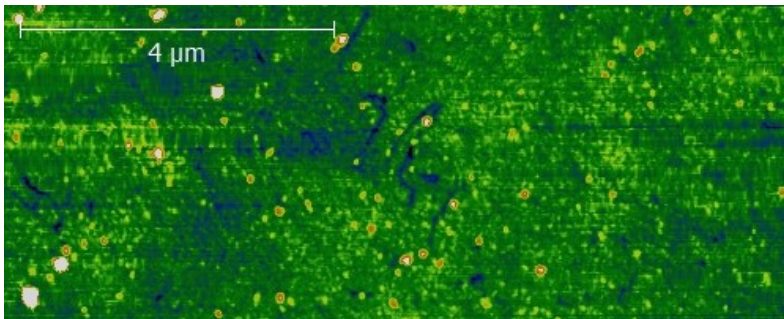
A mérőcsúcs a felülettel folyamatosan érintkezve mozog.

A kontroller állandó erőt (elhajlást) tart a pásztázás alatt.

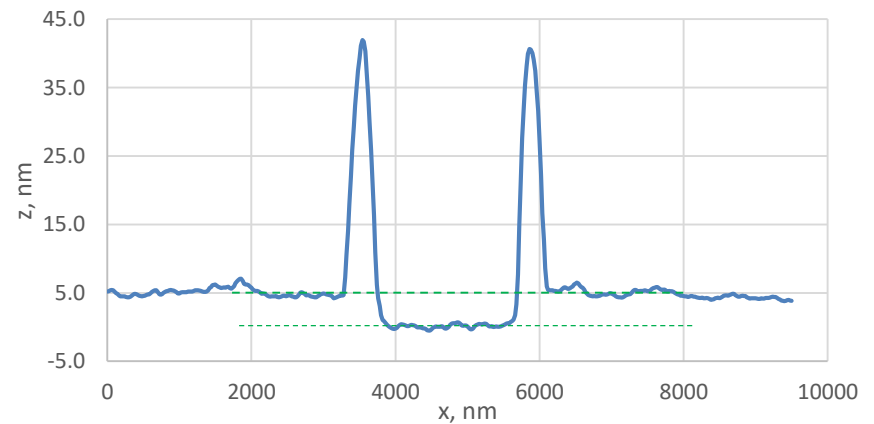
- Állandó erő (constan force)
- Súrlódási erő (Frictional force)
- Vezetőképesség mérés (cAFM)
- Mágneseserő mikroszkópia (MFM)
- Kapacitív mikroszkópia (SCM)

Nanolitográfia avagy a felület módosítása

μN nagyságrendű erők a tű és a felület között
(mérésnél nN)

Keresztmetszet a fehérvonal mentén

Nagy konstans erőt használva „lekaparjuk” a felületet borító réteget, az így képződött gödör mélysége azonos a rétegvastagsággal.

Hasznos linkek

Nanosurf:

<https://www.nanosurf.com/en/how-afm-works>

https://www.youtube.com/channel/UCbNUVUGjE4mE_oJKJmVR8tQ

Park System:

<https://www.parksystems.com/index.php/medias/nano-academy/how-afm-works>

<https://www.youtube.com/user/parknano/videos>

(rövid, egyperces videók)